

bona, hogy a zene bárkitől el van zárva. Óriási az ének vigasza és ereje. Óriási a nevelő és tanító hatása is. Testvérbátyám mondta, hogy a nagy háború menetelése alatt százszor kidőlt volna a sorból, ha a század nem énekel: olyan volt neki a dal, mint amikor a fáradt vándorló megfoghatja a kocsilőcsőt, az vitte, szinte a lábát is az emelgette. Mi külön is hálásak lehetünk az éneknek: az tartotta fenn és az hozta át évszázadok botlatóin a parasztek műveltségét. Ahogy a polgárosultság világszemlélete vastag könyvekbe van írva, a miénk ezekbe a lebegő dallamokba van öntve, nemcsak tömörebben és világosabban, hanem szebben is. Ezért csakis hiteles paraszti éneket énekeljünk. Ha nincs más mód, a korgó gyomor felett is úr lehet egy ideig az ének, a káromkodásnál mindenestre tartósabban. »Aki szépen énekel, kétszer imádkozik« – volt nyomtatva az én iskolai énekeskönyvem első oldalára. Én azt mondom, az ember kétszerre hamarabb rendbe teszi lelkével együtt a gondolatait, még a nem tökéletes énekel is. Mert elsősorban ne másnak énekeljünk, hanem magunknak: célunk ne az legyen, hogy szépen, hanem hogy szépet énekeljünk. Az én érzésem az, hogy éneklés közben az ember a széppapájával beszélget; a legkitűnőbb tanácsokat kapja, s rögtön felel is rájuk.»

Móser Zoltán

Illyés Gyula és Németh László látogatása Csurgón

Illyés Gyula ifjúkori példaképe, anyai nagybátyja révén már kisgyermekkorától sokat hallott Csurgóról. Édesanyja öccse, Kállay Lajos a somogyi iskolaváros tanítóképzőjében alapozta meg műveltségét. Őnéletrajzi regényében, a Beatrice apródjaiban a gyermekkori emlékképei felidézése során sokszor bevillan a nagybácsi alakja.

Az újdonsült cecei kántor indíttatása csurgói: „Nagybátyám már a csurgói iskolában különös elveket szedett magába tanáraitól; mintha ott Csokonai lelke genius loci maradt volna. A kálvinizmusban is eretnecszerű eszméket vallott. Bent maradni a nyájban. Nem ütközni még egy kosfejnyit sem. Ha nem történelmi avégett kényszerítő rendelés.” Álmai között az esetleges csurgói tanárság lebegett, s kis tolnai faluból, Medinából az azért jött haza, Cecére: „Szomjú ismeretszerzésében jó része volt annak, hogy kiegészíti tanulmányait – magánúton persze – addig: tanítókat taníthasson végül, mégpedig Csurgón, a feledhetetlen csurgói szellemben, vagyis hát Csokonai szabad világfelfogása szerint.” Első külföldi útjára is a diákélmények vittek: „Még Csurgón, diákkorában folgyúlt – egyik tanárának eszmeszikraítól: bevezetni Magyarországon a Selyemhernyó-tenyésztést! – a szegénység és az alkoholizmus leküzdésére, a műveltség, a finomultabb ízlés terjesztésére. Szaktanfolyamot végzett; a szekszárdi gubóbeaváltó hivatal Lombardiába szervezett tanulmányutakat. A háború Varsóba, Kijevbe utaztatta. Ritka »hadí szerencséje« francia földre elvitte, Verdun alá.”

Illyés Gyula minden valószínűség szerint csak 1948. május 10-én látogatott először Csurgóra. Már ünnepelt íróként Matoltsy Sándor igazgatótanácsi elnök kíséretében, Németh Lászlóval együtt azért jöttek, hogy az akkor nagyon szűkös körülmények között élő Tamási Áron számára valamiféle állást szerezzenek, esetleg nevelőként elhelyezzék a kollégiumban.

Az akkori csurgói, később kaposvári magántanár, majd debreceni egyetemi docens, Boros Dezső arról számol be, hogy soha még ifjúság akkora lelkesedéssel és szeretettel nem üdvözölt vendéget Csurgón. A felső osztályok számára Illyés Gyula és Németh László jelentette akkor az élő magyar irodalmat. Németh László könyvei közkezen forogtak. A tájékozottabbak már az „Iszonyt” is olvasták a Kelet Népéből és a Válaszból. Illyés Petőfije is eljutott már ekkor Csurgóra. A Puszták népét olvasták. Illyés első drámáját, A tű fokát néhány héttel a látogatás előtt vitte iskolai színpadra Együd Árpád testnevelő tanár, a neves somogyi néprajzkutató. Csurgó azok közé az iskolák közé tartozott, ahol Ady Endréért már ebben az időben lelkesedtek és József Attilát kóstolgatták. Ezzel egy évtizeddel előtte jártak az ország sok gimnáziumának. Illyés Gyula itt, a gimnáziumban értesült drámája ősbemutatójáról. Amikor az ifjúság megtudta, hogy kik a látogatók, azonnal spontán szervezni kezdték a délutáni elő-

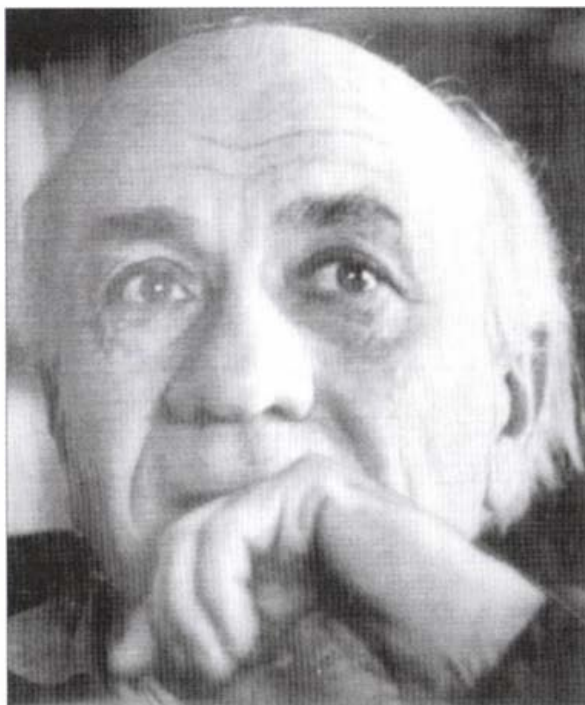
adást, amelyen Illyés Gyula és Németh László is megjelent. A tanárok feladata csak az volt, hogy a vendégeket maradásra és az ifjúsággal való találkozásra bírja.

A színtársulat, amely egy évvel korábban népi műsorral hódította meg Csurgót és környékét, abban az évben Illyés Gyula drámáját tanulta meg és adta elő a csurgói publikumnak. A tanítás befejezése után pillanatok alatt előkészítették a színpadot, megszerezték a kosztümöket és megszervezték az előadást. Ha nem a „Tű foká”-ról lett volna szó, a vendégek még aznap visszatértek volna Kaposvárra. Illyésnek éppen az keltette fel az érdeklődését, hogy ez a könyvdráma – ahogyan ő akkor nevezte –, hogyan hat a színpadon. És maradtak. Illyés Gyulát sikerült megnyerni egy költemény felolvasására is, Németh Lászlót pedig rábeszélték, hogy számoljon be a vásárhelyi pedagógiai kísérleteiről.

A díszterem zsúfolásig megtelt, az ifjúság hosszan tapsolt, amikor Illyés Gyula befejezte versének felolvasását. A Tű foka előadása még soha nem sikerült olyan jól, mint azon az emlékezetes délutánon. A két főszereplő, Ross Aranka és Für Lajos – a későbbi miniszter – könnyeket csalt a felnőtt nézők szemébe is. Illyés Gyula meghatóan köszönte meg a vendégek játékát.

Meleg májusi este volt. Az ifjúság az új kollégium előtt, a két vadgesztenyefa között várta a vendégeket. Kérdés és probléma volt elég. Németh és Illyés váltakozva beszéltek, mindig a kérdéshez igazodva. Ha politikai jellegű kérdéseket tettek fel, s előzőleg Németh László beszélt, akkor ő mondta: „ebben Gyula az illetékes”. Ha Illyésnél volt a szó, és irodalmi jellegű a kérdés, akkor ő mondta: „erre a Mester válaszol”. A tanárok némán, nem kis büszkeséggel hallgatták a fiatalok okos kérdéseit, mert azok tájékozottságukról árulkodtak, érdeklődésük szenvedélye jelezte egy új, ígéretes nemzedék felnövekedését, akik számára az iskola és az élet nem két külön intézmény volt, hanem a valóságnak az a darabja, amelynek ők is részesei voltak azokban a sorsfordító időkben. A est diák résztvevői közül Fónod Zoltán és Ozsvald Árpád a szlovákiai magyar irodalom kiváló képviselői lettek, Kovács Kálmán debreceni professzorként vált ismertté.

Dr. Horváth József

Illyés Gyula (Móser Zoltán felvétele, 1970.)